

Gorm Sanson
Grefsenveien 118
0492 OSLO

27.4.2015

Landbruks- og Matdepartementet
Postboks 8007 Dep.
0030 OSLO

Høring – NOU 2014: 15 Norsk Pelsdyrhold – bærekraftig utvikling eller styrt avvikling.

En god NOU-rapport som dekker mange av næringas aspekter med tanke på dyras ve og vel, samt de muligheter som finnes for norsk pelsdyrnæring fremover. Ønsker med dette notatet å presisere en del forhold som både omtales i media eller som ikke omtales. Og som bør være med i en total NOU-vurdering. Her fremføres også noen merknader, spesielt til kapittel 7 rundt gruppehold av mink.

Min konklusjon er som følger: Norge har et moralsk ansvar for en fortsatt bærekraftig utvikling av norsk pelsdyrhold.

NOU rapporten viser at vi ikke kan bortdømme pelsdyroppdrett med bakgrunn i hverken dyrevelferd eller helse. Men det er utfordringer, og mange av disse ble påpekt av VKM rapporten allerede i 2008. Dette igjen medførte nytt regelverk for pelsdyr i 2011, et regelverk som har gjort Norge ledende på lovfestede rettigheter for pelsdyr med tanke på helse og velferd. Og dette er bare en begynnelse. I tillegg viser NOU rapporten sammen med flere andre rapporter (som Cambridge rapporten (Kirkden et al 2010) og VKM rapporten) at vi i dag har verktøykassa som trengs for en rask videre fremgang. For at dette skal skje, så må norske politikere kjenne sin besøkelsestid og sette klare og fremtidsrettede rammebetingelser for en konkurranse utsatt næring. Da kan og vil norsk pelsdyrnæring være i førersete for dyrevelferd og helse selv om Norge kun har en liten andel av den totale verdensproduksjonen.

En revolusjon i minkholdet

Mange hevder at det ikke har skjedd noe utvikling med pelsdyrholdet de siste 15 år. Det er helt feil. De siste 5-10 år har klatrebur kommet for fullt i norsk minkproduksjon. Det innebærer at dyra kan klatre over flere plan. Det gir muligheter for langt flere aktiviteter i burene, som liggehyller, vippekasser, rør, hengekøyer, kopper, baller, bitesnorer og bitebricks og mye mye mer. Med større bur kommer også større reirkasser. I dag har mange som har klatrebur også XL-kasser. Disse gir mulighet for skillevegg slik at reirkassene får flere rom og oppfattes som spennende og lune. Faktisk har denne revolusjonen allerede blitt lovfestet med de første krav gjeldende fra 1.1.2015 – helt i tråd med VKM rapportens anbefalinger fra 2008. Dette er vitenskap som funker i praksis, og der norsk lovgivning er verdensledende. Det er allerede lagt merke til internasjonalt. Denne muligheten for påvirkning mister vi om vi bestemmer oss for avvikling av pelsdyrholdet i Norge.

Om gruppehold av mink

I utvalgets kapittel 7.2.5 side 84 omtaler rapporten problemer ved gruppehold av mink (og refererer dette mange andre steder i rapporten). Innsigelsene mot gruppehold av mink har fokus på slåss- og biteatferd, sårskader og helse. I pelsdyrmiljøene har det lenge vært kjent at danskene har vært

skeptiske til klatrebur og gruppehold. Blant annet fordi det i Danmark er en utpreget bruk av konvensjonelle bur der 2 og 2 dyr er det maksimalt tillatte. Opprettholder man et krav om dette, så unngår man mye investeringer og nye krav om lekeobjekter, liggehyller med mere. Når man leser forskningen så kan man til dels lure på om forskerne har forsøk helhjertet å få til gruppehold med minkvalper. Skal man lykkes med f.eks 4 minkvalper sammen, så må man ha flere lekeobjekter tilgjengelig med forskjellig funksjon. Da holder det ikke med et nakent klatrebur og et plastrør (se referanser side 84), og ha det som sammenligning mot det samme i et konvensjonelt bur. Skal man få til gruppehold i klatrebur så må man ha plasser der enkeltdyr kan stikke seg unna, som liggehylle og vippekasse i tillegg til reirkasse. Og man må ha aktivitetsobjekter som får dyra til å aktivisere seg og leke. Rapporten unnlater også å kommentere ulike størrelser av klatrebur (90-90 mot 70-90), ulike størrelser av reirkasser (M-XL), og hvilken betydning dette kan ha for å tilby et spennende miljø ved gruppehold. Andre forhold man har erfart å ha betydning ved gruppehold, er å sette inn lesluser i reirkasser ved fravenning, eller å tilsette ekstra tryptofan i fôret. Praktiske erfaringer viser at nevnte forhold har betydning. Dessverre er overnevnte forhold mangelfullt omtalt i rapporten under henvisning til en noe spinkel og ensrettet dansk forskning på emnet. Som veterinær ser jeg med stor undring på at rapporten tviholder på de gamle systemer i stedet for å påpeke de muligheter som finnes i de nye systemer. Tenk på de utfordringer man har møtt ved løsdrift hos storfe eller aviar til verpehøns. Slik rapporten fremstår med tanke på gruppehold til mink virker den konservativ og reaksjonær. Man blir ikke verdensledende på dyrevelferd om man vil ha store begrensninger som grunnlag for fremgang.

Veterinærenes oppfatning av pelsdyr

Pelsdyrnæringa innførte i 2010 en helsetjeneste som innebærer 3 obligatoriske besøk i pelsdyrgårder pr år. De ca 100 veterinærer som har vært med i dette arbeidet har opplyst at de oppfatter svært god dyrevelferd i ca 90% av inspeksjonene. Dette er i kontrast til de påstander som fremkommer i vedtak om pelsdyr fra sentralstyret i Den Norske Veterinærforening (DNV). DNV er også helt på kollisjonskurs med Den danske veterinærforening, hvor det heter: «Ud fra en veterinærfaglig tilgang er der ikke grundlag for at bortdømme dansk minkproduktion. Tværtimod - branchen er nået rigtigt langt med hensyn til avl- og produktionsforhold.» I en artikkel i Dansk Veterinærtidskrift fra 15.8.2010 kommer lederen av Landbrukets Veterinære Konsulenttjeneste, Peder Elbek, med følgende uttalelse om dansk pelsdyrhold: «Velferden er i top. Generelt synes jeg, at pelsdyrerhvervet er det husdyrerhverv i Danmark, der har de færreste velfærdsproblemer. Det er ingen tvivl om, at de har det rigtigt godt, og at de har meget få skader.» Dette kommer fra veterinærer som leder tilsynsarbeidet med husdyr i Danmark. I Norge har vi danske produksjonssystemer og dansk mink! I Norge er det også slik at de veterinærer som jobber med tilsyn i pelsdyrgårder, enten via helsetjenesten eller Mattilsyn eller forskning, gir uttrykk for en ganske annen holdning enn den veterinærforeningen står for. Hovedforskjellen mellom Norge og Danmark synes å være at i Danmark lytter veterinærforeningen til praktisk kunnskap og erfaringer blant veterinærer.

«Ville dyr i bur»

Pelsdyr er ikke på noen måte ville dyr i bur. Fysiske endringer i dyras utsende og størrelse er i tråd med det man finner hos andre husdyr. Genetiske undersøkelser av hjerne fra både rev og mink har vist at man finner de samme forandringer som for andre husdyr. I tillegg viser målinger av stresshormon fra avføring og urin at pelsdyr har et like lavt stressnivå som det man finner hos andre husdyr. Villhunder og store kattedyr i zoologiske hager har gjerne 1000x høyere nivåer av

stresshormon enn pelsdyr og viser det nivået man finner hos «ville dyr i bur» eller ikke domestiserte dyr. Begrepet ville dyr eller aktive rovdyr i bur brukes for å gi en negativ inngang til næringa. Dette er en næringspolitisk farlig begrepsbruk. Mink er avlet i nær 150 år med et generasjonsintervall på rundt 1,3år. Laks er til sammenligning avlet i nær 35 år med et vesentlig lengre generasjonsintervall (3-4 år). Begge er rovdyr som holdes i bur eller merd. Godtar man begrepsbruken på pelsdyr så godtar man implisitt begrepsbruken for andre produksjonsdyr. Det er det flere grupperinger i samfunnet som vil sette pris på.

Dyrevelferd og lovverk

Pelsdyrhold er ikke forbudt i noe lovverk i noe land med bakgrunn i dårlig dyrevelferd. I Nederland ble dette forsøk gjennomført på 90-tallet. Som bakgrunn ble det bestilt en vitenskapelig rapport som skulle sammenligne dyrevelferd hos mink med dyrevelferd hos andre produksjonsdyr. Spruijt rapporten fra 1999 konkluderte med at mink ikke har redusert dyrevelferd sammenlignet med andre produksjonsdyr. Og lovforslag ble forkastet. Tilsvarende rapport ble utarbeidet i Norge på blårev og sølvrev. Hovland og Bakken rapporten fra 2000 konkluderte på samme måte for rev som Spruijt rapporten gjorde for mink. Dårlig dyrevelferd ble også forsøkt brukt som belegg for forbud i Storbritannia. Dette ble avvist som følge av dårlig og manglende vitenskapelig dokumentasjon. Storbritannia valgte å begrunne sitt forbud mot pelsdyr med «public morality» basert i hovedsak på 3 spørreundersøkelser.

Stor nyrekruttering

De siste 5 år har pelsdyrnæringa hatt nesten 20% nyetableringer. Dette er kanskje høyeste for noe landbruk i Norge? Noen vil sikkert si at det er som følge av lettjente penger. Dette er fullstendig feil! Pelsdyr er omfattende og dedikert arbeid om man vil lykkes. Dårlige forhold og dårlige dyr gir dårlig produksjon og inntekt. Folk starter heller ikke med pelsdyr fordi de ønsker å plage dyr. Årsaken til at så mange spesielt unge bønder har søkt til næringa, skyldes at de ved besøk i pelsdyrgård ser helt andre forhold enn det tendensiøse propaganda programmer på NRK viser. De ser et husdyrhold som er tiltalende og med svært tillitsfulle og nysgjerrige dyr. Som tidligere president i DNV så fint sa det på besøk i en minkgård i 2009 (fra besøksreferat): «...mente de var vitne til et husdyrhold helt i eliten av norsk husdyrhold – det ypperste av det ypperste. Og at dyra var svær tillitsfulle og viste mindre frykt og aggresjon enn det en vanligvis ser i annet husdyrhold.»

Noen korte betraktninger om økonomiske aspekter

Det blir feilaktig anslått at den norske stat sponser norsk pelsdyrnæring med over 30 millioner skatte kroner pr år. De som hevder dette har gjerne en agenda om å forby pelsdyrnæringen. Faktum er at norsk pelsdyrnæring mottar i overkant av 30 millioner til transportstøtte, avløsertilskudd, og innovasjonmidler pr år. Samme pelsdyrnæring selger alle sine produkter til utlandet og henter all inntekt som frisk utenlandsk valuta via auksjonshus i Finland og Danmark. De senere år har inntekter fra skinnsalg vært rundt 500 millioner. Dette igjen gir 1-200 millioner i skatteinntekter. En statlig innsats på drøyt 30 millioner gir altså en statlig inntekt på rundt 150 millioner. Det er en 5-dobling av innsats, og et utrolig flott regnestykke for en landbruksnæring. Norsk pelsdyrnæring bidrar med viktig valutainntekt for den norske stat!

Avliving av pelsdyr

Pelsdyr avlives på gårdene. Altså er det ingen transport eller miljø stress på dyra i forbindelse med avlivning. På mink brukes gassavlivning, på rev brukes strømvilvning. Langt på vei samme metoder som på slakterier. Hovedforskjellen er at på slakteri benyttes gass eller strøm kun til bedøvelse slik at dyra kan avblødes mens hjertet fortsatt slår (viktig for kjøttkvalitet). For pelsdyr er ikke avblødning nødvendig da kjøttet ikke skal til humant konsum. Det gjør at man kan benytte strøm eller gass til hele avlivningsprosessen. I tillegg gir dette mulighet til bruk av CO gass. CO gassen er svært lite irriterende og stressende for dyra, og er i Norge den mest brukte gass til avliving av mink. På slakteri kan ikke CO gass brukes da CO er en svært giftig gass innendørs, samt at CO danner karboksyhemoglobin i blodet og gir en misfarging av kjøtt og slakt. I praksis betyr dette at pelsdyr har en lite stressende avliving sammenlignet med situasjonen for andre husdyr. Flere forskningsrapporter viser at de avlivningsmetoder som brukes til mink og rev i Norge er svært effektive og raske, og lite stressende eller smertefulle.

Har pelsdyr trange forhold?

Mye medieoppslag og uttalelser fra dyrevernere og aktivister påstår at pelsdyr står i trange bur. Sammenligner man med andre husdyr er ikke dette nødvendigvis riktig. Til eksempel har ei ku på bås ikke større areal enn ei revetispe i et avlsbur. Kua er 100x større (tyngre) enn reven, men har altså det samme arealet. Hvem har det trangt? På samme måte har minktispe 4x så mye plass som verpehøner i bur. Enda mink og verpehøne veier det samme/er like store. Man viser så til de store arealer som en mink eller rev krever i naturen. Ser man på viltlevende klauvdyr eller hønsefugler så har disse også svært store områder de bruker til matsøk i naturen. Enkelte klauvdyr har flere 1000 km pr år som de vandrer i takt med skiftende beiter. Og sammenligner man ei minktispe i moderne avlsbur av største sorten, så må en gjennomsnittlig mann ha en leilighet på over 50 kvm alene for å ha like stort areal pr vekt. Mange familier bor i dag i mindre leiligheter enn 50 kvm. Da tar man ikke i betraktning at minken også bruker areal i høyden. Igjen risikerer man å godta en næringspolitisk en farlig begrepsbruk. Godtar man begrepsbruken på pelsdyr så risikerer man samme begrepsbruk overfor andre husdyr ved neste korsvei.

Pelsdyrterrorisme og aktivisme

Norsk pelsdyroppdrett har vært utsatt for mye terror og aktivisme. I Aftenposten 26.4.2008 vises det til at et omfattende antall terroraksjoner mot norsk pelsdyrproduksjon ikke har medført en eneste politiarrestasjon. Samme artikkel viser også hvor nært samarbeid det synes å være mellom pelsdyrterrorister og aktører som er leverer materiale til norske politikere og media om pelsdyr. Det er skremmende at Nettverk for Dyrs Frihet ifølge denne artikkelen har brukt eget nettsted for å bidra til terroraksjoner over lang tid mot en navngitt pelshandler. Samme Nettverk for Dyrs Frihet samarbeider tett med Dyrebeskyttelsen og NRK når det gjelder å skaffe tilveie billedbevis mot norsk pelsdyrnæring. Det er underlig at en organisasjon som ifølge Aftenposten mistenkes av PST for terror likevel kan være faglig premissleverandør for en statskanal som NRK.

NRK og pelsdyr

Riksdekkende NRK har siden 2009 hatt ensidig negativ vinkling på pelsdyrnæringa. Det hele toppet seg i desember 2014 da NRK viser en propaganda film laget av en aktivist med tilknytning til Nettverk for Dyrs Frihet. Propaganda filmen er innpakket som en dokumentar i et «samarbeid» mellom Piraya Film og NRK. Kringkastingsrådet vurderer filmen og gir sterk kritikk til NRK. Blant annet for å gi en fullstendig skjev fremstilling av næringa. Den samme kritikken kunne vært brukt om de fleste innslag rundt pelsdyr som riksdekkende NRK har vist siden 2009. I det hele tatt vil ikke NRK vise det norske samfunnet et balansert bilde av norsk pelsdyrnæring. De viser kun materiale fra aktivister, og lar det flagge under en objektiv fane. Til eksempel henger de ut styreformann i Norges Pelsdyrslag over flere dager i november 2010. Før Mattilsyn er ferdig med behandling av saken, og uten å tallfeste de såkalte forhold. I ettertid fant ikke Mattilsyn grunnlag for å fatte vedtak, blant annet fordi det kun var 4 dyr av over 13500 dyr der det ble påpekt manglende behandling/oppfølging. NRK følte ikke særlig behov for å rette opp de forhold de hadde utsatt styreformann for. At NRK samarbeider tilsynelatende ukritisk med aktivister ser man tydelig om man sammenligner en «dokumentar» om kalkunoppdrett sendt på riksdekkende kanadisk TV (beskrevet i foredraget Animal Welfare: New Pressures and Demands av Helen Wojcinski). Der er det benyttet samme fremgangsmåte under filming og kommunikasjon som i «dokumentaren» om pelsdyr vist av NRK i desember 2014. Altså er dette en fremgangsmåte som er godt kjent i internasjonale aktivist miljøer. Men er det en god måte å lage dokumentar på? Er det en god og balansert måte å fremstille en næring i riksdekkende TV?

Mattilsynets rolle

Det norske Mattilsyn gjør en god jobb rundt overvåkning og tilsyn med alt norsk dyrehold utfra de ressurser de har til rådighet. De senere år har Mattilsynet gjennomført en rekke tilsyn hos norske pelsdyrgårder. Der avdekker de forhold som de finner i det meste av annet norsk dyrehold. Pelsdyrhold er ikke bedre eller verre enn annet dyrehold. Uansett hvordan man leser rapporter fra Mattilsynet så er dette inntrykket man sitter igjen med. Skal man kritisere Mattilsynet i Norge for noe, så kan det være at tallmateriale fra inspeksjoner i liten grad er tilgjengelig både for bruk til rådgivning og for sammenligning mellom husdyrhold. I Danmark har man lagt seg i selen for å få til dette, og rapporter derfra gjør det mulig både å vurdere det enkelte husdyrhold mot seg selv og mot annet husdyrhold. Det bør være et svært viktig grunnlag om man f.eks skal vurdere avvikling av en type dyrehold fordi det er så mye verre enn alt annet dyrehold. «Likheter for loven» bør være et viktig prinsipp også hva gjelder husdyrhold.

Ei bærekraftig næring som gjør norsk matproduksjon billigere

Norsk pelsdyrindustri bruker næringsmiddelavfall til pelsdyrfôr. Årlig brukes 50-60.000 tonn næringsmiddelavfall til norsk pelsdyrfôr. I tillegg eksporterer Norge store mengder næringsmiddelavfall til pelsdyrproduksjon i våre naboland. Både Finland, Sverige, Danmark og Nederland nyter godt av tollfri eksport av norsk næringsmiddelavfall. Det er mye usikkerhet rundt det totale volum som eksporteres til pelsdyrproduksjon, men både fiskeavskjær, fiskeensilasje, dødfiskensilasje, kyllingavskjær, kyllingensilasje, slakteavfall, chipsolje, matavfallsmel med videre representerer et volum som sannsynligvis overskrider 500.000 tonn pr år. Ser man på norden og Nederland under ett, så tilsier pelsproduksjonen i disse landene en fôrproduksjon på snaut 2 millioner tonn. Det er ikke urealistisk at Norge bidrar med 25% av disse råvarene siden vi er matfatet hva gjelder marine råstoffer. Innebærer dette riktighet, og alternativet til pelsdyrfôr er destruksjon, så

snakker vi om besparelser i milliardklassen. Koster det f.eks 4,- kr å håndtere samt destruere 1 kg avfall, og matindustrien i stedet selger avfallet som råvare til 2,- kr pr kg. Da vil 550.000 tonn næringsmiddelavfall til pelsdyrfôr i inn og utland bety en besparelse på drøyt 3 milliarder. Det betyr i så fall mye for norsk matindustri og for pris på norskprodusert mat. For Europa og Skandinavia spesielt må pelsdyrproduksjon sies å være svært viktig for matproduksjon og kostnaden ved matproduksjon spesielt.

Lavt skadenivå hos pelsdyr

Tallrike rapporter fra Mattilsyn og helsetjenesten for pelsdyr viser at forekomst av skader er lav i pelsdyrnæringa. De fleste registreringer viser at totalt antall skader og atferdsavvik ligger i overkant av 1% hos pelsdyr. Mens skader som krever umiddelbar reaksjon normalt forekommer hos rundt 0,5 promille av pelsdyr. En aktivist fra Nettverks for Dyrs Frihet sier til Nationen 5.11.2010: «Riktig at svært få av dyrene har skader!» Sagt med andre ord har media og NRK ført det norske folk bak lyset med filmer og bilder av skadede dyr og påstått at dette er «sannheten» om pelsdyr. Om man sier at pelsdyrkontrollen er sammenlignbar med annen husdyrkontroll, så er det underlig at samme type tilsyn er utilstrekkelig som dokumentasjon for pelsdyr, mens det er grunnlaget for dokumentasjon for andre. I Danmark tok man tak i denne problemstillingen etter en del påstander rundt filmer og bilder høsten 2009. De nedsatte en bred arbeidsgruppe som leverte sin rapport i juni 2010. I rapporten side 10 avsnitt 2 heter der: «Det generelle indtrykk er, at sykdomsforekomst og dødelighet blandt mink er på et lavt niveau, som er væsentligt under niveauet for anden husdyrproduktion i Danmark». Etersom filmer og bilder av skadde pelsdyr har vært grunnlaget for medias fremstilling av pelsdyrnæringa, må det sies å være grove overtramp som begås av NRK og flere andre medieaktører. Men selv om skader og atferdsforstyrrelser er lite utbredt i pelsdyrnæringa, så er det ingen grunn til å redusere fokus og innsats. At mange tiltak både på avl og management fungerer, er et incitament for enda bedre innsats.

Utløp for naturlig atferd og instinkter

Det hevdes at pelsdyr ikke får utløp for naturlig atferd og instinkter. Det vises til at dyra ikke kan løpe eller jakte, grave eller svømme i et bur. De fleste undersøkelser der man sammenligner velferd mellom dyreslag, som Spruijt fra 1999, Hovland og Bakken fra 2000, eller VKM fra 2008, viser at pelsdyr ikke kommer dårligere ut enn annet husdyrhold. Hver av disse rapporter har omfattende vitenskapelige referanselister. Altså tilsier forskning at summen av de behov som pelsdyr har oppfylles på en tilsvarende måte som for andre husdyr. Og pelsdyr har noen store pluss med driftsformen. Blant annet får mora gå med kullet helt frem til naturlig fravenning. Det er det ikke mange husdyr som får i dag. I tillegg skjer all paring av mink med naturlig paring, og alle pelsdyr står i et miljø med kjønnsmodne individer av begge kjønn. Dette er heller ikke vanlig i mye av vårt husdyrhold lengre. Sagt med andre ord får pelsdyr utløp for kanskje de viktigste naturlige instinkter og atferdsbehov – til tross for at de står i bur. Intern rapport 104 fra Universitetet i Århus fra april 2011 om velferd hos mink, lister på side 1 opp 10 punkter ved minkholdet som gir muligheter for god dyrevelferd. Dette er en god liste både til innsikt og ettertanke om naturlig atferd og instinkter og de muligheter som finnes. Listen forteller også at det er mye som kan gjøres for dyra selv om det er mye som er bra. Igjen viser det seg at de nye systemene med store klatrebur og reirkasser gir mulighet for aktiviteter og atferd som i langt mindre grad var mulig ved de gamle bursystemer.

Veterinær helsetjeneste – muligheter og utfordringer

I dag er det pålagt med 3 veterinære besøk pr år i de fleste pelsdyrgårder i Norge. I tillegg vil bønder oppleve situasjoner i løpet av et år der de trenger veterinær assistanse. Tanken med helsetjenesten er at den enkelte bonde knytter seg til en veterinær som skal fungere både som tilsynsveterinær og rådgiver. Det er viktig for næringa å følge opp at dette fungerer. At pelsdyrbønder benytter seg av rådgivningsdelen av forholdet. Dermed vil veterinærene måtte skaffe seg kunnskap for å være interessante å benytte for bonden. Her er det noen skjær i sjøen. Blant annet har Veterinærhøgskolen sviktet når det gjelder undervisning. De fleste veterinærer har i dag ingen kunnskap om pelsdyr fra utdannelsen. I tillegg har DNV sviktet fullstendig. De siste 20 år har ikke DNV arrangert et eneste etterutdanningskurs for veterinærer om pelsdyr i Norge. Sagt med andre ord – begge de institusjoner som skal gi veterinærer kunnskap og kompetanse rundt pelsdyr har sviktet. Dette forteller i all tydelighet hvor mye veterinærmiljøene egentlig bryr seg om helse og velferd for pelsdyr. Altså må veterinærer som ønsker å være attraktive for pelsbønder finne andre måter å oppnå kunnskap enn den som finnes i de normale fora i Norge. I tillegg vil pelsdyrbønder måtte være villige til å betale det det koster å ha en veterinær med kompetanse i sitt nærområde. Det er altså omstilling at veterinærer går fra å være en tilsynsperson til å være en fungerende rådgiver og dyrlege hos den norske pelsdyrbonden. Men mye har skjedd på få år!

Gruppehold av dyr – muligheter og utfordringer

Det har lenge vært et ønske om økt gruppehold hos pelsdyr. Spesielt i vekstperioden har dette vært sett på som et forhold som gir mer variasjon og bedre velferd for voksende valper. Det har vært en del skepsis rundt dette. Blant annet har man fryktet at flere dyr sammen gir mer mulighet for skader. Tar man mink som et eksempel, så har klatrebur vist at familiegupper kan gå svært godt sammen fra fravenning til pelsing. Men det krever at burene tilbyr mye aktiviteter og avlastninger. Blant annet har liggehyller, hengekøyer og vippekasser i tillegg til stor reirkasse med mye halm vist seg å gi de enkelte dyr mye alternativer til hvor de ønsker å hvile eller oppholde seg. Videre gir rør, kopper, baller og diverse biteobjekter mye rom for aktivitet. Alt dette bidrar til at dyra driver mer med lek enn å sloss med hverandre. På den måten har man oppnådd høy trivsel og svært lav skadeforekomst selv om dyra går 4 eller 5 sammen i store klatrebur. Det betyr også at søsken kan gå sammen helt til pelsing, hvilket ansees som velferdsmessig positivt. Uansett krever et dyrehold med flere dyr sammen mere tid og oppmerksomhet fra bonden.

En person kan gjøre stor forskjell

Kritikken mot pelsdyr i Norge har langt på vei vært ført i pennen av noen få personer. Ser man på kritikken mot pelsdyr fra veterinært hold, så er det overraskende få personer man snakker om. En og samme person var sekretær i Rådet for dyreetikk da de behandlet pelsdyr i 1994, var hovedvitne for Dyrebeskyttelsen i rettssaker mot 2 pelsdyrbønder i 1998/1999, var gift med presidenten da vedtak om pelsdyr ble fattet av DNV i 2001, er signatur når Veterinærinstituttet viser sitt syn på pelsdyr i Aftenposten i mai 2013. Denne personen har også forfattet flere hørings svar for Veterinærinstituttet rundt pelsdyr. Det er alvorlig om de veterinære miljøer støtter seg i så stor grad på «faglige aktører» som i bunn og grunn er en enkelt persons meninger. Skriftlige formuleringer fra denne personen gjør også at det er grunn til å anta nær kobling til enkelte dyrevernorganisasjoner.

Er pelsdyr en luksusproduksjon

Her er det lett å svare ja. Dessverre blir det en grov forenkling. I Norge er det lenge siden pels var et normal valg for ytterjakker eller kåper. Men fortsatt ser man mye pelsvotter, krager, pelsluer, pelsskjerf med mere. Likevel er det meste av forbruket i Norge knyttet til moteklær og pyntedeler av klær. Ser man derimot globalt på forholdet så er det lang mere komplisert. Det er ingen tvil om at salget av pels følger vinterklima og spådommer rundt kommende vinter. Er det en mild vinter er pelssalget labert og prisene lave. Ved en kald vinter er forholdene motsatt. Altså brukes en stor del av verdens pels fortsatt til produksjon av varme plagg, og ikke utelukkende til luksus produkter slik mange hevder. Dette er et viktig forhold som må inn i en nyansert debatt om pelsdyrproduksjon.

Pelsdyr og dyrevelferdslov

Vitenskapskomiteen for Mattrygghet sin rapport fra 2008 ble gitt mandat av Mattilsynet å svare på spørsmål om faren for at mink eller rev lider i dagens (datidens) produksjonssystemer. Deres konklusjoner er utelukkende basert på vitenskapelige funderinger og med ca 200 vitenskapelige referanser. Alle fagmiljøer med forskning på pelsdyr var med i utredningsarbeidet, både Veterinærhøgskolen, UMB (nå NMBU) og Veterinærinstitutt. Konklusjonene er altså ubestridelige fra et vitenskapelig ståsted og fra et samlet norsk fagmiljø:

«VKMs faggruppe for dyrehelse og dyrevelferd har vurdert velferd for pelsdyr og risikoen for stress og lidelse knyttet til avlving av disse dyrene. Faggruppen mener at velferden for rev og mink blir godt ivaretatt,...»

«Når det gjelder velferd for rever, konkluderer faggruppen med at denne blir bra ivaretatt i standard produksjonsmiljøer der man følger gjeldende regelverk. Dette gir ikke synlige lidelser for et gjennomsnittlig dyr sammenlignet med andre husdyr.»

«Når det gjelder velferden for mink, konkluderer faggruppen med at risikoen for at dyrene skal lide i et standard produksjonsmiljø er lav.»

Ser man disse vurderinger i forhold til ny Dyrevelferdslov fra 1.1.2010, så oppfyller pelsdyr allerede i 2008 de krav som nytt lovverk stiller med tanke på dyrevelferd og fare for lidelse. Det bør med andre ord foreligge svær mye dokumentasjon fra enkeltgrupper om de underkjenner VKM rapporten og dens fundament og påstår at pelsdyroppdrett i Norge ikke er i tråd med Dyrevelferdsloven. Hvis ikke vil dette skape presedens for hvordan andre rapporter til VKM brukes og den tillit og hensikt hele VKM arbeidet har overfor det norske samfunnet.

Fryksomhet for mennesker

Fryktsomhet mot mennesker brukes som bevis for at pelsdyr er ville dyr. I en lynnerapport av Hovland og Rød fra juni 2012 har media oppgitt at ca 1/3 av minken viste fryktsomhet. At 28% defineres som fryktsomme kan virke høyt, men i diskusjonen på side 19 opplyses det at «frykt overfor mennesker også er vanlig forekommende hos andre husdyr» (Waiblinger et al. 2006). Der fortelles det om ulike tester som benyttes og litt om gyldighet av disse tester. Hvilke tall man får for fryktsomhet er altså avhengig av testen som brukes, og måten den utføres. Går man f.eks fra en passiv test til en proaktiv test, så får man ulike tall. Det er liten tvil om at testene på pelsdyr etter hvert er gode og repeterbare. Med andre ord har pelsdyrnæringa en god verktøykasse til videre arbeider med fryktsomhet og dyr-menneske relasjon. Det blir feil å si at pelsdyr har særlig dårligere

utgangspunkt enn andre dyrearter. Om dette var tilfelle, så var det meget spesielt at Mattilsynet i ny pelsforskrift av 2011 forbød oppdrett av ilder som pelsdyr. Der har du et pelsdyr med flere 1000 år med domestisering, og lav grad av fryktsomhet mot mennesker. Likevel velger Mattilsynet å forby ilder i pelsoppdrett. Da blir det underlig om fryktsomhet mot mennesker nå skal være et ankepunkt i f.eks Mattilsynets vurdering av pelsdyrnæringa.

Tilsynsveterinær og habilitet

En veterinær som er medlem i DNV vil være i en habilitetskonflikt om vedkommende samtidig skal være en nøytral inspektør for Mattilsynet. Det å stå som medlem i en organisasjon som er politisk imot en virksomhet og samtidig skulle være offentlig inspektør for virksomheten klinger ikke godt i noen ører. Og i hvert fall ikke i henhold til Forvaltningslovens §6, der det blant annet heter: «Likeså er han ugild når andre særegne forhold foreligger som er egnet til å svekke tilliten til hans upartiskhet». Sannsynligvis kan pelsdyrbønder med loven i hånd vegre seg mot inspektører fra Mattilsynet dersom disse er medlemmer i DNV. Det er ikke en god situasjon i lille Norge. Og det er heller ikke en god situasjon at dette forholdet har vært gjeldende siden oktober 2001. Hvilken partiskhet kan det være i Mattilsynets håndtering av pelsdyrhold dersom tilsyn og rapportskrivning i hovedsak har skjedd med veterinærer som er medlem av DNV. Man bør også spørre seg hvordan dette blir om de i Mattilsynet som arbeider med lovverk eller regelverk er medlemmer av DNV? Og hva med de som jobber med og signerer høringsuttalelser om pelsdyr? Er det f.eks slik at veterinærer hos Mattilsynet som samtidig er medlemmer i DNV endrer sine uttalelser om pelsdyr i det offentlige rom for å unngå en konfliktsituasjon med DNV?

Tolking av vitenskapelige rapporter

Cambridge rapporten (Kirkden et al 2010) ble omtalt i AUF's innstilling mot pelsdyr til årsmøtet i AP i 2011. Der refererer AUF følgende fra rapporten: «Konklusjonen er at målet ikke kan bli nådd innen fristen.» Fristen refererer til Stortingsmelding nr 12 fra 2003 og ønsket om avlsmessige forbedringer i pelsdyrholdet over en 10-års periode. Cambridge rapporten dømmer slett ikke pelsdyrnæringa og dens forsøk på å finne metoder for å evaluere og forbedre dyr-menneske forholdet. Tvert imot – på mange steder roser rapporten pelsdyrnæringa for arbeid med å lage tester for kartlegging og avlsarbeid med lynne. Når det gjelder tidsaspektet for arbeidet med å bedre fryktsomhet overfor mennesker, så gir ikke rapporten noe konklusjon på det. På side 37 blir 2 år oppgitt som et tidsrom for å forbedre testene som brukes, parallelt med at testene brukes ute på gårdene. Samtidig som det på 36 heter at det er fornuftig av NPA og pelsbønder å bruke testene siden tilgjengelig bevis støtter deres gyldighet. Sagt med andre ord, rapporten underbygger både gyldighet av tester, samt mulighet for fremgang på få år. Dette blir en underlig kontrast til AUF innspill på AP årsmøtet i 2011. Dette er et eksempel på tolkning og bruk av en vitenskapelig rapport der bruker åpenbart ikke har lest eller forstått selve rapporten.

Pelsdyr og korrupsjon

I propaganda programmet «Pels» som NRK sendte like før jul 2014 (forkledd som «dokumentar»), hevdes det at norsk pelsdyrproduksjon er avhengig av korrupsjon og svindel i Kina. I seg selv svært injurierende påstander langt over grensen til det krenkende. Denne argumentasjonen er bygget videre på i notater som Nettverks for Dyrs Frihet (NDF) har sendt til NOU gruppens arbeid. Som bevis

for påstander vises til sviktende skinnpriser i løpet av 2013 og 2014. Og at slik kommer det til å bli siden Kina nå har fått en president som vil rydde opp. Sjelden har man fått så klare meldinger om markedet fremover i tid. Sjelden har det vært malt «dommedag» slik på veggen for en bransje. Og aldri – aldri har noen som kan så lite om økonomi og markedsmekanismer fått fri talerett i norsk media uten at det er mulig med innspill eller motsigelser. I januar 2015 tok skinnsalg og priser helt av i minkmarkedet. Og auksjoner i både februar, mars og april har gitt 100% salg og blant de høyeste priser noensinne. Sagt med andre ord – den økonomiske analysen fra NRK «dokumentaren» var ikke mer pålitelig enn resten av programmet. Det Kinesiske markedet virker i dag langt mer stabilt og robust som følge av tett samarbeid mellom blant annet København Fur og kinesiske myndigheter (Leder i Dansk Pelsdyrblad nr 4 2015). Og mange nye kjøpere er kommet til i auksjonshusene.

Styrt avvikling – ikke et alternativ

Mange dyrevernere viser til at styrt avvikling av næringa vil være en god og hensynsfull løsning. Det er feil. En styrt avvikling er et forsøk fra ansvarlige myndigheter på å unngå å gjøre opp for seg på skikkelig vis. De som vil lide under det, vil være både pelsbønder og pelsdyr. Pelsbønder vil lide fordi de må arbeide til de har betalt inn gjeld, før de må avvikle. Det hele med et skammens lys hengende over seg og sin familie. Mobbing av pelsbønders barn i barnehage og grunnskole er allerede et meldt problem i flere småsamfunn i forbindelse med NRK-kampanjer. Pelsdyr vil lide fordi det ikke vil foregå en investering som betyr noe for dyrevelferd så lenge produksjonen er på skammens og avviklingens rand. Det er det svært underlig at dyrevernere av alle kan foreslå styrt avvikling som i f.eks Nederland betød 12 års omstilling for rev. «785.000 rev og mink pines til døde hvert år» heter det i den mest omfattende reklamekampanjen som Dyrevernalliansen har hatt mot pelsdyr (november 2010). Dersom dyrevernere mener pelsdyr har det så ille at de «pines til døde» så er ikke det forenlig med styrt avvikling over 10-15 år. Det vil det heller ikke være om det politiske Norge sier seg enig med Dyrevernalliansen. I tillegg har en nylig avsagt dom fra Europeiske Menneskerettighets Domstol fastslått at myndigheter ikke kan løpe fra et økonomisk ansvar på en slik måte (viser til dom fra april 2014 i forbindelse med lovverk mot minkoppdrett i Nederland). Gjør man det hele om til et samfunnsøkonomisk tilbudsfluskel fordekt som en velklingende «styrt avvikling» så vil både pelsbønder og pelsdyr lide i mange år. Det er hverken moralsk eller etisk, og det har ingenting med velferd å gjøre – hverken for mennesker eller dyr.

Max 4,2 kg hannmink

Rapporten refererer flere steder ny forskrift der det heter at voksne hanner av mink har en vektgrense på 4,2 kg, hvis ikke må en voksen hanne (avlshanne) stå i eget klatrebur. Faktum er at minkhanner på over 4,2 kg lider like mye av vekt mot netting enten de er regnet som valp i oktober eller som voksne i januar. Bare at i oktober ville det hatt store følger for minkproduksjon uten klatrebur, mens det i januar vil kun være et fåtall hanner som er over 4 kg da de stort sett plukkes ut til pelsing eller de allerede er slanket til under 4 kg. Det undrer meg at ikke rapporten stiller spørsmålstegn ved dette. Veterinærer som har fulgt næringa har sett at størrelsesjag og feite dyr hos mink kan gi helse og velferds problemer. I tillegg kan det bidra til problemer med reproduksjon da kjønnshormoner er fettløselige og avlsdyr må gjennom omfattende slanking før paring og drektighet (ellers vil kjønnshormoner har redusert effekt pga mye fett). Skal vektgrensen ha en hensikt, må den gjelde hele produksjonsperioden for mink, og ikke kun i perioden januar til mars (den perioden man har avlshanner i minkfarmen). På den måten kan man demme opp for de helseproblemer som følger med overføring av spesielt minkhanner i perioden juli-oktober. Og man får et sunnere syn på

vektutvikling og dyras aktivitetsnivå. Dette vil være en viktig endring av regelverket for å oppnå bedre dyrevelferd. Dette bør NOU-rapporten ta opp.

Alternative driftsformer

Hos mink har klatrebur revolusjonert driften de siste 5-10 år. Men fortsatt har vi bare sett begynnelsen. I fremtiden vil man helt sikkert utvikle konseptet videre med enda flere etasjer og utskiftbare moduler. Det er i det hele tatt svært spennende og norsk pelsdyrnæring har alle muligheter for å bidra internasjonalt. På rev har vi fått krav om gruppehold og fleksible burløsninger. Også her er det bare fantasien som setter grenser. Blant annet vil det kunne ligge store muligheter i å bruke hele volumet av revehusene f.eks ved moduler slik at en får toppkasser eller klatrebur i eksisterende buranlegg. På rev vil man også kunne starte utprøving av løsdrift der avlsdyr og familiekull kan gå ned på bakken. Underlag med mere må selvsagt utvikles og ulike driftsystem vurderes. Reveholdet er litt der som fjørfenæringa var i 2002. Da var aviær sett på som en utfordring, i dag sees det på som en løsning. Jeg er svært optimistisk med tanke på de alternative driftsformer og muligheter som finnes og som vil utvikles fremover. Det er umoralsk om Norge ikke skal bidra her, iallfall om det er dyrevelferd som er ankepunktet.

Gorm Sanson

Veterinær